

Από πού ξέρουμε ότι η πίστη μας είναι ορθή;

Ορθοδοξία / Θεολογία της εικόνας

Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος – Συγγραφέας

Η Α΄ Κυριακή των Νηστειών είναι αφιερωμένη από τους Πατέρες της Εκκλησίας στην Ορθοδοξία με την ευκαιρία της παύσης της εικονομαχίας και της οριστικής αναστήλωσης των ιερών εικόνων.

Η εκκλησία πάλεψε εναντίον των αιρέσεων, των αιρετικών οπαδών ακόμη και εναντίον αιρετικών πατριαρχών, και βγήκε νικήτρια, γιατί είναι θείον εγκαθίδρυμα και δεν πρόκειται ποτέ να χαθεί σύμφωνα με την βεβαίωση του Χριστού μας «και πύλαι Άδου ου κατισχύσουσι αυτής». Η εκκλησία δέχτηκε λυσσαλέες επιθέσεις στο πρόσωπο του Χριστού, που άλλοτε αμφισβητούσαν την θεϊκή και άλλοτε την ανθρώπινη φύση και θέληση. Στόχος τους ήταν να ακυρώσουν το λυτρωτικό και σωτήριο έργο του Κυρίου, διότι αν επικρατούσαν οι αιρέσεις, δεν θα υπήρχε σωτηρία και λύτρωση για τον άνθρωπο. Αν ο Χριστός δεν γινόταν και άνθρωπος, δεν θα μπορούσε να υπάρξει αγιασμός, θέωση και συνεπώς σωτηρία για το ανθρώπινο γένος.

Η περίοδος της εικονομαχίας διήρκεσε πάνω από εκατό χρόνια τον 8ο και τον 9ο αιώνα μ.Χ. και χωρίζεται σε δύο φάσεις:

Η πρώτη άρχισε το 726, όταν ο αυτοκράτορας Λέων Γ΄ απαγόρευσε την χρήση των εικόνων, και έληξε το 780, όταν η αυτοκράτειρα Ειρήνη τερμάτισε τους διωγμούς εναντίον των εικονοφίλων. Το 787 συνεκλήθη η Έβδομη Οικουμενική Σύνοδος στη Νίκαια της Μ. Ασίας, η οποία δικαίωσε τους υπέρμαχους των εικόνων. Κορυφαία πατερική μορφή υπέρ των εικόνων υπήρξε ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός. Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε μείζονος σημασίας διότι με τις αποφάσεις της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου (787), ολοκληρώθηκε η διατύπωση της δογματικής διδασκαλίας της Εκκλησίας μας για τον Χριστό και την Αγία Τριάδα..

Η δεύτερη φάση της εικονομαχίας άρχισε το 815 με τον αυτοκράτορα Λέοντα Ε΄ τον Αρμένιο και συνεχίστηκε μέχρι το 843, όταν αποκαταστάθηκαν, μόνιμως αυτή τη φορά, οι εικόνες από μια άλλη αυτοκράτειρα τη Θεοδώρα. Κορυφαία πατερική μορφή υπέρ των εικόνων ήταν ο άγιος Θεόδωρος ο Στουδίτης.

Ο όρος **Εικονομαχία** αναφέρεται στην θεολογική και πολιτική διαμάχη που ξέσπασε στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία με τη λατρεία των χριστιανικών εικόνων. Η Εικονομαχία διαίρεσε τους κατοίκους της αυτοκρατορίας σε *Εικονομάχους* και *Εικονολάτρες*. Οι λατρευτικές υπερβολές των πιστών σχετικά με τις εικόνες, τα ιερά σκεύη και τα λείψανα των αγίων και η μεγάλη επιρροή της Εκκλησίας και ιδιαίτερα των μοναχών ήταν τα αίτια της Εικονομαχίας.

Κατά την πρώτη φάση της εικονομαχίας οι υπερβολές αυτές οδήγησαν το 726 τον αυτοκράτορα [Λέοντα Γ΄](#) στην έκδοση διατάγματος με το οποίο αποδοκιμαζόταν η προσκύνηση των εικόνων ως ψευδολατρεία. Ο γιος και διάδοχός του [Κωνσταντίνος Ε΄](#) υπήρξε πολύ ορμητικότερος. Εξαπέλυσε σκληρό διωγμό κατά των εικόνων και των μοναχών και συγκάλεσε την σύνοδο της Ιερείας (754), κατά την οποία καταδικάστηκαν οι θρησκευτικές απεικονίσεις. Μοναχοί και μοναχές υποχρεώθηκαν σε γάμο και πολλές μονές κρατικοποιήθηκαν. Επί της βασιλείας του γιου του [Λέοντα Δ΄](#) η εικονομαχική πολιτική συνεχίστηκε αλλά πολύ ηπιότερα. Μετά τον πρόωρο θάνατό του η εξουσία περιήλθε στην σύζυγό του και μητέρα του γιου του [Κωνσταντίνου την Ειρήνη](#) την ΣΤ, η οποία συνεκάλεσε την Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο στη Νίκαια, που αναστήλωσε τις εικόνες.

Επί Λέοντος Ε΄ άρχισε με οξύτητα η δεύτερη φάση της Εικονομαχίας. Πιεζόμενος και από τον στρατό, ο αυτοκράτορας διέταξε την καθαίρεση των εικόνων και συγκάλεσε σύνοδο η οποία κατήργησε τις αποφάσεις της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου και αναγνώρισε αντ' αυτής την σύνοδο της Ιερείας. Ο γιος και διάδοχος του Μιχαήλ [Θεόφιλος](#) αναδείχθηκε σε υπέρμαχο της Εικονομαχίας και οι απαγορεύσεις των εικόνων και οι διωγμοί των μοναχών επαναλήφθηκαν.

Το τέλος της Εικονομαχίας επήλθε το 842, αμέσως μετά τον θάνατο του Θεόφιλου, με ενέργειες της χήρας του Θεοδώρας, που ασκούσε την εξουσία επ' ονόματι του ανηλίκου Μιχαήλ Γ΄. Το κύρος της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου της Νικαίας αποκαταστάθηκε, οι εικόνες αναστηλώθηκαν, τα καταργηθέντα μοναστήρια ανασυστάθηκαν και τα εκκλησιαστικά και μοναστηριακά κτήματα αποδόθηκαν στις εκκλησίες και στις μονές.

Το τέλος της Εικονομαχίας σήμανε και το τέλος των οικονομικών και νομοθετικών μεταρρυθμίσεων που είχαν επιβληθεί από τους βασιλείς της και οι οποίες κρίνεται από πολλούς συγγραφείς ότι υπήρξαν ιδιαίτερα εποικοδομητικές.

Η Εικονομαχία εκτός από τα κακά που επισώρευσε έκανε και ένα καλό. Δόθηκε η ευκαιρία σε φωτισμένους ανθρώπους να μιλήσουν για τη σημασία των εικόνων στη λατρευτική ζωή των πιστών. Γι αυτό ας πούμε μερικά πράγματα για την εικονογραφική παράδοση της εκκλησίας.

Ο Ιουδαϊσμός και ο Ισλαμισμός θεωρούν τον εικονισμό ως ειδωλολατρία. Αντίθετα ο Ελληνισμός, η πιο ευγενική έκφραση του παγκόσμιου πολιτισμού, όχι μόνο δέχεται τον εικονισμό, αλλά και τον προήγαγε σε ύψιστη τέχνη.

Κατά τους τρεις πρώτους αιώνες τα πρότυπα των εικόνων του Ι. Χριστού και της Θεοτόκου ήσαν πολύ περιορισμένα λόγω των διωγμών. Η χριστιανική

εικονογραφία αναπτύχθηκε εξ αιτίας της προβολής των μαρτύρων της πίστεως. Στην πρωτοχριστιανική περίοδο υπάρχει η συμβολική τέχνη των Κατακομβών. Η πρώτη αυτή εικονογραφία είχε συμβολικό χαρακτήρα και ο σκοπός της ήταν καθαρά διδακτικός. Τέτοια σύμβολα ήταν η Κιβωτός του Νώε, ο Ιωνάς στο κήτος, ο ΙΧΘΥΣ, η Άγκυρα, ο καλός ποιμένας με τα πρόβατα, το «Άγιο Μανδήλιο». Γνωστή είναι η παράδοση και με τις εικόνες της Θεοτόκου που αποδίδονται στον Ευαγγελιστή Λουκά.

Οι μεγάλοι Πατέρες και διδάσκαλοι της Εκκλησίας μας στην εγκύκλιο της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου τονίζουν τη θεολογική και παιδαγωγική αξία των εικόνων:

1. Η προσκύνηση της ιερής εικόνας του Χριστού και των άλλων ιερών προσώπων του Χριστιανισμού δεν είναι ειδωλολατρία, όπως κατηγορούνταν από τους εικονομάχους, αλλά η τιμή που απευθύνεται προς το εικονιζόμενο πρόσωπο.
2. Η εικόνα έχει τεράστια παιδαγωγική χρησιμότητα. Μια εικόνα αξίζει περισσότερο από χίλιες λέξεις. Η εικόνα είναι το βιβλίο των αγραμμάτων στους ναούς, γιατί αναφέρονται στους άθλους και στα μαρτύρια των αγίων.
3. Η αναστήλωση των Ιερών Εικόνων δεν έχει μόνο για την Εκκλησία σημασία, αλλά και για τον παγκόσμιο πολιτισμό. Η εικόνα και μάλιστα η θρησκευτική απεικόνιση, αποτελεί βασικό στοιχείο του παγκόσμιου πολιτισμού.
4. Οι Πατέρες είδαν την εικονομαχία ως ανατροπή του Χριστιανισμού, γι αυτό η αναστήλωση των εικόνων δεν είναι μόνο νίκη κατά των αιρέσεων αλλά και νίκη της Ορθοδοξίας, η οποία εκφράζεται μέσω των εικόνων.
5. Οι Πατέρες ερεύνησαν και διαπίστωσαν την θέση της Παράδοσης πάνω στο θέμα των εικόνων. Πρώτος ο Μ. Βασίλειος χαρακτηρίζει την παράδοση της Εκκλησίας για τις ιερές εικόνες «αποστολική». Την παράδοση αυτή επικυρώνουν αρχαιολογικά ευρήματα των πρώτων μεταποστολικών χρόνων,
6. Ο τονισμός της αξίας των εικόνων είναι σεβασμός της Ιεράς Παράδοσης, η οποία ταυτίζεται με την Ορθοδοξία. Η Ιερά Παράδοση για την Εκκλησία είναι η ζωή της εν Αγίω Πνεύματι.
7. Οι εικόνες που στολίζουν την εκκλησία δεν είναι απλά διακοσμητικά στοιχεία, αλλά σημεία συνάντησης του ουρανού με τη γη, διότι οι πιστοί περικυκλωμένοι από τις μορφές του Χριστού, της Παναγίας, των αγίων και των αγγέλων, που παριστάνουν οι εικόνες, αισθάνονται την άορατη παρουσία όλων των δυνάμεων του ουρανού και της θριαμβεύουσας εκκλησίας.

Οι εικονοκλαστικές αρχές δυστυχώς διασώζονται ως τις μέρες μας. Οι διάφορες προτεσταντικές ομάδες δεν δέχονται τις εικόνες και πολεμούν με λύσσα την Ορθοδοξία μας, η οποία δέχεται την τιμητική προσκύνηση των ιερών προσώπων

της πίστεώς μας μέσω των ιερών εικόνων.

Η εικόνα για την Ορθοδοξία δεν είναι μια θρησκευτική ζωγραφιά είναι μια αγιογραφία, δηλαδή μια λειτουργική τέχνη ή ομολογία της της θείας αλήθειας, που έχει σκοπό να μεταμορφώσει και να αναπλάσει τον άνθρωπο. Είναι μια γλώσσα, που εκφράζει τις αλήθειες της Ορθόδοξης Εκκλησίας τόσο καλά όσο και ο λόγος. Η εικόνα, η υμνωδία και οι καλές τέχνες συνεργάζονται όλες αρμονικά για τη σωτηρία του ανθρώπου.

Διερωτηθήκαμε όμως ποτέ τι θα πει και τι είναι η Ορθοδοξία, αυτήν για την οποία αγωνίστηκαν οι Πατέρες της εκκλησίας στις διάφορες Οικουμενικές Συνόδους; Ας πούμε λοιπόν μερικά λόγια για αυτήν. Η λέξη Ορθοδοξία είναι σύνθετη από τη λέξη ορθή και τη λέξη δόξα που σημαίνει γνώμη αλλά και δοξολογία. Επομένως Ορθοδοξία είναι η ορθή γνώμη και η ορθή δοξολογία που έχουμε για την πίστη μας. Και για μεν την ορθή δοξολογία είμαστε πολύ ευτυχείς, γιατί τα ιερά εκκλησιαστικά κείμενα είναι από τα πιο πλούσια, τα πιο πνευματικά και τα πιο κατανοητά. Ποια είναι τώρα η ορθή πίστη της εκκλησίας μας;

Ορθοδοξία αναγκαστήκαμε να ονομάσουμε την «μίαν αγίαν και αποστολικήν εκκλησίαν», όπως ομολογούμε στο Σύμβολο της Πίστεως, για να την αντιδιαστείλουμε από τις σχισματικές εκκλησίες των αιρετικών και του Πάπα. Τις αιρέσεις η εκκλησία μας τις αντιμετώπισε τους πρώτους δέκα αιώνες, η Δυτική όμως Εκκλησία, ενώ ήταν ενωμένη με την Ανατολική τους αιώνες αυτούς και έχουμε κοινούς αγίους, αποσχίστηκε, γιατί προέβαλλε αξιώσεις κυριαρχίας επί των άλλων Πατριαρχείων με το «Αλάθητο του Πάπα» και την αιρετική άποψη για το ότι το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται και εκ του Υιού, το περίφημο filioque. Το σχίσμα των Εκκλησιών Ανατολής και Δύσης ήταν αποτέλεσμα μίας μακράς διαμάχης από τον Άγιο Φώτιο (9^{ος} αι.) μέχρι τον πατριάρχη Μιχαήλ Κηρουλάριο το 1054. Η Παπική εκκλησία εντελώς αυθαίρετα σφετερίστηκε την ονομασία «Καθολική Εκκλησία», τη στιγμή που πρόκειται για κράτος, το Παπικό, που έχει στρατό, φρουρά και πρεσβείες στα διάφορα κράτη.

Από πού λοιπόν ξέρουμε ότι η πίστη μας είναι ορθή;

Το ερώτημα αυτό βασάνιζε έναν προτεστάντη ιερωμένο, τον Ματθαίο Γκαλλατίν, ο οποίος έγραψε το βιβλίο « Διψώντας για τον Θεό... ξεδίψασα στην Ορθοδοξία, ο οποίος αφού αναγνώρισε τα μεγάλα λάθη του Πρωτεσταντισμού, ασπάστηκε την Ορθοδοξία.

Η διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας βασίζεται σε δύο πηγές: την [Αγία Γραφή](#) και την [Ιερά Παράδοση](#). Σε αντίθεση με τον Προτεσταντισμό, που στηρίζεται γενικά μόνο στην Αγία Γραφή (*sola scriptura*), η Ορθοδοξία βασίζεται και στην Ιερά Παράδοση. Αυτή περιλαμβάνει την Αγία Γραφή, τα διατάγματα των επτά Οικουμενικών Συνόδων, τα κείμενα των Πατέρων της Εκκλησίας, τους ιερούς κανόνες των τοπικών Συνόδων, τα λειτουργικά κείμενα και άλλες πρωτοχριστιανικές ή νεότερες πηγές. Η πίστη της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Ιερά Παράδοση στηρίζεται στο λόγο του Παύλου: «*Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.*» Β'Θεσ.2.15.

Το πιο απλό επιχείρημα εναντίον των Πρωτεσταντών είναι ότι και τα Ευαγγέλια είναι Ιερά Παράδοση, διότι μέχρι το 50 μ.Χ. δεν υπήρχε κανένα γραπτό κείμενο αλλά και μέχρι το 100 μ.Χ. δεν είχαν συμπληρωθεί όλα τα βιβλία της Καινής Διαθήκης, κι όμως η εκκλησία υπήρχε, λειτουργούσε σύμφωνα με τις προφορικές διδαχές των Αποστόλων, δηλαδή σύμφωνα με την Ιερά Παράδοση.

Εκκλησία για τους αρχαίους ήταν συγκέντρωση πολιτών, ενώ για τους χριστιανούς συγκέντρωση πιστών. Πρόκειται για θείο εγκαθίδρυμα, που ιδρύθηκε την ημέρα της Πεντηκοστής με την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος πρώτα στους Αποστόλους και ύστερα στους διαδόχους των Αποστόλων, τους επισκόπους και παράλληλα στους πιστούς που δέχονται το άγιο βάπτισμα.

Ο Τριαδικός Θεός και το Τριαδικό Δόγμα θεωρείται το βασικότερο δόγμα της Ορθοδοξίας. Η φύση της ορθόδοξης εκκλησίας κατανοείται ως Εκκλησία του τρισυπόστατου Θεού, εφόσον είναι το σώμα του Χριστού. Αυτό το τριαδικό δόγμα έχει τεράστια πρακτική εφαρμογή στη συλλογική ζωή της εκκλησίας. Τα μέλη της εκκλησίας που είναι τα μέλη του Χριστού οφείλουν να έχουν μια ζωή σύμπνοιας, συναντίληψης και αμοιβαίας αγάπης, όπως τα τρία πρόσωπα της Αγίας τριάδας.

Ο π. Γεώργιος Μεταλληνός λέγει ότι η εκκλησία του Χριστού δεν είναι ένα ανθρώπινο δημιούργημα, ένα φιλοσοφικό σύστημα, μια θρησκεία, αλλά είναι ο ίδιος ο Χριστός. Η σωτηρία του ανθρώπου επιτελείται μέσα στην εκκλησία. Το σωστικό αυτό έργο της Εκκλησίας επιτυγχάνεται με συγκεκριμένη θεραπευτική μέθοδο. Η μέθοδος θεραπείας, που προσφέρεται από την Εκκλησία, είναι η πνευματική ζωή, ως ζωή εν Αγίω Πνεύματι. Η πνευματική ζωή βιώνεται ως άσκηση και μετοχή στην παρεχόμενη μέσω των μυστηρίων άκτιστη Χάρη. Ορθοδοξία» όμως χωρίς ορθοπραξία δεν γίνεται.

Είναι μεγάλη τιμή να είμαστε Ορθόδοξοι, αλλά συγχρόνως και μεγάλη η ευθύνη απέναντι σε αυτόν τον ατίμητο θησαυρό, αφ ενός μεν για να τον κρατήσουμε και αφ ετέρου για να τον βιώσουμε στην καθημερινή μας ζωή.

<https://bit.ly/3I78rCJ>